

expedice speculum

Putování za záhadami a zajímavostmi regionu „Zrcadla“

Putování za kamennými kříži

foto: mapa

Dnešní expedice nás vrátí o několik století zpět, do doby, kdy v krajině nebyly široké silnice s asfaltovým povrchem, ale kdy kupecké vozy projížděly hlubokými úvozy po úzkých a nerovných cestách. Na těchto místech dodnes nacházíme pamětní kameny, často nazývané „smírčí kříže“, nebo „cyrilometodějské kameny“.

Co víme o těchto památkách? Na Moravě mají obvykle tvar obdélníkového kamenného bloku s vytesaným křížem, případně dalšími symboly. Jejich stáří zpravidla určit nelze, ale většinou bývají řazeny do 14.-16. století. Význam kamenných křížů je zahalen rouškou tajemství. Ve velké většině jde o pamětní kameny, připomínající událost spojenou se smrtí člověka. Ať již při neštěstí, nebo zločinu. Jejich přítomnost v krajině působí na fantazii mnoha generací, včetně té naší. K mnohým se vážou pověsti, často několik různých, ale o skutečném vzniku většiny z nich však mnoho nevíme. Na původ a význam kamenných křížů není jednotný názor ani mezi odborníky. Výkladů o původu je několik - šlo o kult znamení smrti, pamětní význam, např. po neštěstí nebo zločinu, smírčí význam a další.

Do obecného povědomí se dostal název „smírčí kříže“. Někdy bývají takto nazývány všechny

Objevený kamenný kříž v Petrovčicích staré kamenné kříže, ve skutečnosti však jen malá část vznikla na základě smírčí smlouvy. Šlo o zvláštní formu středověkého práva, kdy v určitých případech mohl usvědčený zločinec svoji vinu vykoupit, a to pokud uzavřel smírčí smlouvu s rodinou oběti. V našem kraji je v povědomí název „cyrilometodějské kameny“. Podle tradice mají být tyto kameny připomenutím misijní cesty sv. Cyrila a Metoděje po Moravě. Je možné, že několik málo nejstarších kamenných křížů může tento původ mít. Obecné rozšíření tohoto významu i na mladší kameny je výsledkem národnostně motivovaného osvětového působení katolického tisku koncem 19. století. Zájem o tyto památky přivedl skupinu nadšenců v roce 1984 k založení Společnosti pro výzkum kamenných křížů.

Tolik úvodem. Vydejme se nyní společně do terénu. Máme to štěstí, že z našeho regionu pochází skuteční znalci kamenných křížů Jana Slaběňáková z Brna a Michal Hájek z Hrubšic. Tito mladí lidé věnují svůj volný čas poznávání kamenných památek celé naší republiky. Ochotně přijali pozvání i na naši expedici.

PETROVICE

Pošmourného nedělního rána jsme se na základě předešlého pátrání vydali, vyzbrojeni patřič-

ným kopáčským náradím, do katastru Petrovic odhalit křížový kámen, skrytý v zemi. V tu chvíli jsme ještě nevěděli, že kus kamene schovaný v husté trávě, bude ve skutečnosti doposud nepoznaný a neregistrovaný kamenný kříž.

Opatrně odkrýváme vrstvu zeminy, pod kterou byl kříž skryt možná i mnoho desítek let. Po chvíli kopání se před námi objevuje masivní tzv. jetelový kříž z vrstevnatého pískovce. Plochu přední strany vyplňuje 14 řádků německy psaného textu. Bohužel, první z nich již přečíst nelze. Ze zachovalé části textu vyplývá, že zde v tuhé zimě umřel člověk, snad jménem Václav. Kdy k tomu došlo, se však nedovídáme. Podle stylu písma a tvaru kříže si dovolíme zařadit jeho vznik do 18. století. (Nezná někdo z místních tento příběh z ústní tradice?)

Nález jsme patřičně zdokumentovali a pořídili fotografie. Kříž jsme potom opět zakopali, abychom jej ochránili před nenechavci. Pokusíme se ve spolupráci s petrovickou radnicí najít vhodné místo, kde by byl kříž umístěn.

Dobře naladěni po úspěšném odhalení kříže v Petrovčicích, jsme se s našimi průvodci Janou a Michalem vydali na okružní cestu po již známých kamenech.

IVANČICE

Křížový kámen se nachází v jedné zahradě v Malovanské ulici. V roce 1989 byl při regulaci Jihlavy vyloven z řeky. Kámen je mimořádně dobře zachovalý. Na pískovcové desce je reliéf kříže, dýky a neznámého předmětu. Za vlídné přijetí děkujeme majitelce pozemku.

ALEXOVICE

Památný kamenný kříž stojí na skále Pekárka u Alexovic. Rozpadající se pískovcová deska nese obrazec kříže s rozšířenou patou a symbol předmětu, snad tzv. „otky“ - nástroje na čištění pluhu. Kříž má připomínat nešťastnou událost, která se zde stala. Když k večeru sedláci svázeli seno, vozka pobízel své spřežení volů k rychlejší jízdě. Ti se ale něčeho lekli a splasili se. Nedali se udržet a všichni i s povozem se zřítily ze skály. Nikdo nepřežil.

NESLOVICE

Další smírčí kámen je u silnice z Ivančic k Neslovicím. Na tomto místě prý zabil zhrzený odmítnutý nápadník nevěstu se ženichem vracející se od obřadu. Na kameni, který měl navždy připomínat spáchaný zločin, je kromě kříže a lidské postavy, také žebřík a kolo - symbolizující mučičí nástroje, jimiž byl vrah potrestán. Podle jiné pověsti tomu bylo ale jinak. Cesta z Ivančic do Brna vedla přes hluboké lesy. Vozy plné zboží lákaly loupežníky. Ti přepadávali a dokonce zabíjeli kupce. Usadili se v Réhlich (z něm. Raubhühle - jeskyně loupežníků). Že zde bylo nebezpečno je patrné i z názvu potůčku, který tudy protéká a kterému se dodnes říká Martálka (opět z němčiny Mordtal - údolí, kde se vraždí). Takovým místům se formami raději vyhýbali. Jednou se loupežníci dozvěděli, že v ivančickém kostele bude velká svatba. Neslovský pán vdával jedinou dceru. Při zpáteční cestě, právě na místě, kde dnes kámen stojí, loupežníci svatbu přepadli,

ženicha s nevěstou zabili a ostatní svatebčany oloupili. To už bylo příliš. Krumlovská vrchnost musela zakročit. Loupežníky se podařilo pochytat, trestu nikdo neutekl. Jejich bídné životy ukončila smrt z nejstrašnějších - vpletení do kola. Kopej, kde bylo právo útrpné vykonáno se dodnes říká Šibenice. Kolo - symbol mučičího nástroje je znázorněn i na kamenu. Možná, že zhrzený nápadník se dal k loupežníkům a byl to on, kdo je navedl k přepadení svatby. Kdo ví?

OSLAVANY

Křížový kámen stojí v lesním porostu u cesty vedoucí podél potoka z obce od kulturního domu. Kámen je datován rokem 1765. Z obtížně čitelného textu lze zjistit, že zde výstřelem zahynul mladý muž, při vybírání ptačího hnízda. Zda ho někdo zastřelil, nebo se výstřelu lek a spadl, jsme nezjistili. Z druhé strany kamene je reliéf kříže.

BISKOUPKY

Žulový křížový kámen stojí na okraji vsi vlevo od silnice do Ivan-

čic. Na přední desce je vytesán obrys kříže. Ve spodní části je puklina, která hrozí rozlomením kamene.

HROTOVICE

Kámen se nachází v lese u křižovatky silnic Dalešice - Rouchovany a Hrotovice - Slavětice po levé straně odbočky směrem na Dalešice. Na přední straně kamene je pečlivě vysekaná liliový kříž a dvojice znaků, které se vykládají jako zápalné střely.

I když jsou v našem regionu známé ještě další kamenné kříže, více se nám jich za jeden den objet nepodařilo. Děkujeme našim průvodcům za čas věnovaný naší expedici i za odborný výklad, který nás obohatil a doufáme, že byl zajímavý i pro naše čtenáře.

Všechny známé kamenné kříže jsou pečlivě zdokumentovány. Přesto se stále nacházejí nové. Pokud o nějakém víte, kontaktujte nás. Je možné, že některá z příštích expedic zamíří k neobjevenému kamenu do Vašeho okolí. Napsali: Eva a Bronislav Grunovi

IVANČICE

ALEXOVICE

NESLOVICE

OSLAVANY

BISKOUPKY

HROTOVICE